

Institut dětí a mládeže MŠMT ČR

Sámova 3, Praha 10

Vzdělanostní profil vybraných skupin pracovníků s dětmi a mládeží ve volném čase

Závěrečná zpráva z výzkumu

Zpracoval PhDr. František Pelka

prosinec 1999

Obsah

Úvodem	3
1. Nejvyšší dosažené vzdělání	5
2. Zdroj odborných, pedagogických, psychologických a organizačních znalostí a dovedností	5
3. Zájem o zvyšování znalostí	7
4. Závěry a doporučení	10
Příloha č.1: Úplný přehled výsledků podle jednotlivých podsouborů dotazovaných	12
Příloha č. 2: Sociografické složení výběrových souborů	19

Úvodem

Na vytváření podmínek a naplňování volného času dětí a mládeže se podílí řada subjektů, jako např. školská zařízení, kulturní zařízení, občanská sdružení a řada dalších institucí a organizací, ve kterých pracují profesionální pracovníci s odpovídající kvalifikací, ale i profesionální pracovníci bez odpovídajících teoretických znalostí a dobrovolní pracovníci, kteří zpravidla potřebné teoretické znalosti mít nemusí. Zkušenosti ukazují, že pro kvalitní práci s dětmi a mládeží jsou alespoň základní znalosti této problematiky nezbytné.

Lze předpokládat, že všichni pracovníci s dětmi a mládeží bez ohledu v jakém zařízení, případně v jaké organizaci nebo občanském sdružení pracují, by měli mít alespoň základní znalosti a vědomosti potřebné pro tuto činnost.

Předpokládáme rovněž, že existuje rozdílnost filozofie i specifiky činnosti jednotlivých zařízení i občanských sdružení.

Na vytváření podmínek pro volný čas dětí a mládeže se podílí profesionální státní školská zařízení, mezi která patří např. základní školy, školní družiny, školní kluby, střediska volného času apod. a nestátní organizace - občanská sdružení. Zatímco v profesionálních zařízeních jsou pracovníci s dětmi a mládeží většinou v pracovněprávním vztahu a tudíž by měli mít odpovídající kvalifikaci, v občanských sdruženích pracují s dětmi převážně dobrovolní pracovníci bez pedagogického vzdělání a mnohdy i bez odpovídajících teoretických znalostí.

S cílem zjistit názory některých skupin pracovníků s dětmi a mládeží na možnosti vzdělání, ochotu dalšího vzdělávání apod. Institut dětí a mládeže MŠMT ČR realizoval průzkum zaměřený na stav a vzdělávací potřeby pracovníků s dětmi a mládeží v oblasti volného času.

Předkládaná zpráva se opírá o výsledky zjištěných dotazováním 43 ředitelů SVČ, 327 externích a dobrovolných spolupracovníků SVČ a 212 pracovníků a aktivistů občanských sdružení. Výsledky ankety nelze tedy pokládat za reprezentativní, nízký počet respondentů se projevil i v oblasti korelační analýzy, kdy z technických důvodů nebylo možno v řadě případů prokázat statistickou závislost. Proto je nutno chápat některé poznatky z korelační analýzy jako spíše hypotetické poznatky (proto se ve zprávě vyskytují slovní obraty typu „spíše, data naznačují“ apod.).

Lze konstatovat, že **respondenti pocítují potřebu určitého typu vzdělávání. Pomineme-li zájem o standardní vzdělávání, kde se projevuje zájem pedagogických pracovníků a studující mládeže o další vzdělávání, jsou preferovány specializované kurzy a odborná literatura, nedostatky respondenti pocítují v oblasti psychologie a organizace práce.**

Technická poznámka: Údaje jsou uváděny v procentech. Dopočet do 100 % v tabulkách představuje podíl respondentů, kteří na danou otázku neodpověděli.

1. Nejvyšší dosažené vzdělání

Co do dosaženého vzdělání (tento ukazatel ovšem nemusí, mimo případů, kdy respondent vykazuje pedagogické zaměstnání, vypovídat o připravenosti k práci s dětmi) se jeví soubor externích a dobrovolných pracovníků SVČ (dále jen pracovníci SVČ) vzdělanější než soubor pracovníků a aktivistů občanských sdružení dětí a mládeže (dále jen aktivisté OS). Tato skutečnost je ovšem způsobena (viz poznámka) odlišným věkovým a sociálním složením obou souborů (aktivisté OS téměř trojnásobně častěji udávají, že studují). Obecně se oba soubory svou vzdělanostní strukturou pozitivně odlišují od celé populace ČR, jak je popsána ve statistických ročenkách.

Nejvyšší ukončené vzdělání

	OS	SVČ
základní	14	6
střední, bez maturity	14	14
úplné střední vzdělání (s maturitou)	51	47
vyšší odborné vzdělání	4	5
vysokoškolské	17	27

2. Zdroj odborných, pedagogických, psychologických a organizačních znalostí a dovedností

Na otázku: „Kde jste získal(a) své odborné, pedagogické, psychologické a organizační znalosti a dovednosti, které využíváte při práci s dětmi?“, většina respondentů odpovídá, že je získala v rámci střední či vysoké školy, nebo četbou odborné literatury a samostudiem. Velmi důležitá je i osobní zkušenost, kterou pochopitelně zdůrazňují především aktivisté OS. Podíl specializovaných kurzů se v průměru pohybuje okolo jedné třetiny. Rozdíly mezi oběma soubory jsou dány jak zaměřením činnosti SVČ a občanských sdružení, tak sociálním složením obou souborů respondentů. Např. význam školního vzdělání zdůrazňují pracovníci SVČ nejen vzhledem k tomu, že jde častěji o pedagogy, ale také, protože činnost různých kroužků odborné a pedagogické znalosti častěji vyžaduje. Odtud vyplývá potřeba rozdílného zaměření kurzů.

Poznámka: Věkové složení ukazuje, že práce v občanských sdruženích je doménou mladých lidí (podíl respondentů do 20 let činí 32 %, od 20 do 29 let 48 %), věková struktura pracovníků SVČ je rovnoměrněji rozložená. Co do skupin dle současného zaměstnání, dominuje v občanských sdruženích studující mládež, která představuje 46 % tohoto souboru (z korelační analýzy nepřímo vyplývá, že jde často o budoucí pedagogy, či studenty humanitních disciplín) a pedagogové (18 %), následovaní zaměstnanci (12). U souboru SVČ dominují pedagogové (31 %), následovaní zaměstnanci (21 %) a studenti (15 %).

Otázka: Kde jste získal(a) své odborné, pedagogické, psychologické a organizační znalosti a dovednosti, které využíváte při práci s dětmi?

	OS	SVČ
v rámci střední, vysoké školy	55	72
v rámci specializovaných kurzů, školení,	30	28
při své práci v SVČ, OS	33	32
v rámci své minulé praxe v práci s dětmi a mládeží	49	35
čtením odborné literatury, samostudiem	62	65
osobními konzultacemi s odborníky	37	18
praxí na odborném pracovišti	-	31
jinak	13	8

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100% a u respondentů z OS nebyla z důvodu neadekvátnosti zjišťována praxe na odborném pracovišti.

U souboru pracovníků SVČ, kde byl zjišťován zdroj odborných, pedagogických aj. znalostí ve vztahu k jejich oběma složkám (odborné a pedagogické), zjišťujeme, že uvedené zdroje hodnotí vesměs pozitivněji pro oblast odbornosti. Je to doklad větších nároků na tuto stránku jejich činnosti v SVČ.

Otázka: Kde jste získal(a) své odborné, pedagogické, psychologické a organizační znalosti a dovednosti, které využíváte při práci s dětmi?

zdroj odborných, pedagogických, psychologických a organizačních znalostí a dovedností	SVČ	
	odborné	pedagogické
v rámci střední, vysoké školy	82	72
v rámci specializovaných kurzů, školení,	37	28
při své práci v SVČ, OS	29	32
v rámci své minulé praxe s prací s dětmi a mládeží	31	35
čtením odborné literatury, samostudiem	76	65
osobními konzultacemi s odborníky	23	18
praxí na odborném pracovišti	37	31
jinak	13	8

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

U souboru pracovníků SVČ bylo dále zjišťováno sebehodnocení pedagogických, psychologických znalostí. Nejlépe hodnotí svou připravenost pro vedení kroužku, dále odbornou specializaci, třetina spatřuje rezervy v oblasti pedagogiky a psychologie. Toto jejich sebehodnocení potvrzují i ředitelé SVČ, kteří považují pedagogickou připravenost externích a dobrovolných spolupracovníků SVČ jen za spíše dobrou, výrazně lépe hodnotí situaci v oblasti odborné připravenosti (viz příloha 1.II).

Otázka: Jedním z předpokladů úspěchu v práci s dětmi je i pedagogická připravenost. Pokuste se svou připravenost oznámkovat jako ve škole (1= výborná 5=nedostatečná).

	1	2	3	4	5
pedagogika	26	39	22	5	2
psychologie	29	37	23	5	2
organizace činnosti kroužku	39	43	9	3	1
odborná specializace	43	35	12	2	2

3. Zájem o zvyšování znalostí

S ohledem na předmět výzkumu jsme položili otázku, která jemněji odráží zájem respondentů o zvyšování znalostí a dovedností: „**Měl(a) byste zájem o zvyšování svých znalostí v oborech potřebných pro práci s dětmi.**“ Aktivisté OS zdůrazňují především psychologii a organizaci činnosti s dětmi, soubor pracovníků SVČ preferuje odbornou specializaci (což potvrzují i ředitelé SVČ, zájem o zlepšení odborných znalostí pracovníků udává 74 ředitelů, u pedagogických znalostí již jen 40 % ředitelů)

Zájem o zvyšování znalostí v oborech:

	OS	SVČ
pedagogika	45	35
psychologie	66	44
organizace činnosti práce s dětmi	62	47
odborná specializace	20	62

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

Pro zjištění specifik jednotlivých skupin respondentů jsme oba **soubory dále rozčlenili** a to takto:

1. pracující, ženy na mateřské dovolené apod. kromě pedagogů a vychovatelů (dále jen pracující)
2. pedagogové a vychovatelé
3. studující mládež

Zjišťujeme určitý rozptyl odpovědí uvnitř těchto podsouborů. Pracující respondenti angažující se v občanských sdruženích oproti externím a dobrovolným pracovníkům SVČ z řad pracujících nejméně (jako ostatně všichni aktivisté angažující se ve sdruženích) postrádají odbornou specializaci (pravděpodobně protože činnost sdružení má široký rozsah), postrádají ovšem znalosti z oblasti pedagogiky a psychologie a zejména z organizace činnosti s dětmi. U pedagogů a vychovatelů vlivem odborné připravenosti tyto rozdíly nejsou tak výrazné, přirozeně s odkazem na celkový trend pedagogové působící ve sdruženích necítí potřebu další odborné specializace, na druhou stranu cítí nedostatky v oblasti psychologie, kde činnost ve sdruženích (opírající se ve velké míře o

rozvíjení spontánních činností) klade vyšší nároky na činnost s dětmi. U studující mládež je situace dosti vyrovnaná s tím, že externí a dobrovolní pracovníci SVČ z řad studujících více postrádají znalosti z oblasti odborné specializace. Tyto rozdíly, které dokumentuje následující tabulka, by mohly být určitým vodítkem pro sestavování učebních plánů pro dané skupiny pracovníků s dětmi a mládeží.

Zájem o zvyšování znalostí v oborech:

	OS			SVČ		
	1	2	3	1	2	3
<i>soubory</i>						
pedagogika	42	30	54	25	36	60
psychologie	53	57	72	30	47	74
organizace činnosti práce s dětmi	72	47	57	39	53	62
odborná specializace	14	27	16	55	65	78

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

Co do formy aktivisté OS preferují četbu odborné literatury, samostudium nebo osobní konzultace s odborníky. Třetina pracovníků SVČ má zájem o standardní studium (zejména pedagogové), většina rovněž preferuje samostudium a konzultace /podle ředitelů SVČ - viz příloha 1/II - není patrný zájem o studium na střední či vysoké škole či o praxe na některém odborném pracovišti (uvádí jen 5 %), spíše konstatují zájem o specializované kurzy (36 %) a odbornou literaturu (45 %).

Celkově potřebu určité, systematictější přípravy pocítuje, jak ukazuje následující tabulka, 70 % dotázaných z obou souborů (odhad je potvrzen i korelační analýzou).

Otázka: Pokud jste odpověděl(a), že máte zájem o další zvyšování svých znalostí, uveďte jakou formou:

	OS	SVČ
v rámci studia na střední škole či vysoké škole	30	30
v rámci specializovaných kurzů	35	39
četbou odborné literatury, samostudiem	57	56
osobními konzultacemi s odborníky	48	53
praxí na odborném pracovišti	-	37
jinak	8	5

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%, u respondentů z OS nebyla z důvodu neadekvátnosti zjišťována praxe na odborném pracovišti

I zde jsme, podobně jako v případě zájmu o zvyšování znalostí, pro zjištění specifik jednotlivých skupin respondentů, oba soubory dále rozčlenili na pracující, pedagogy a studující. Opět zjišťujeme určitý rozptyl odpovědí uvnitř těchto podsouborů.

Pracující, angažující se v občanských sdruženích, oproti externím a dobrovolným pracovníkům SVČ preferují více samostudium (méně postrádají konzultace). Jak u pedagogů, vychovatelů, tak u studující mládeže angažující se ve sdruženích je obecně

pociťována menší nutnost kurzů, samostudia i konzultací, než u týchž kategorií angažujících se v SVČ. Tabulka současně ukazuje, že zájem o studium na středních a vysokých školách je dán především vzdělávacími aspiracemi studující mládeže.

Legenda tabulky:

1. pracující, ženy na mateřské dovolené apod. kromě pedagogů a vychovatelů (dále jen pracující)
2. pedagogové a vychovatelé
3. studující mládež

	OS			SVČ		
	1	2	3	1	2	3
v rámci studia na SŠ, VŠ	19	27	57	14	32	76
specializované kurzy	35	33	27	34	46	42
četba, samostudium	63	47	51	47	59	70
konzultacemi s odborníky	35	47	50	48	58	60
praxe na odborném pracovišti	-	-	-	28	38	64
jinak	9	3	6	3	11	1

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

U souboru pracovníků SVČ jsme zjišťovali některé podmínky, za nichž by byli ochotni zvyšovat své znalosti. Je pravděpodobné, že většina z nich by pro své další vzdělávání byla ochotna obětovat i své osobní volno i volit mírnou finanční spoluúčast (takovou ochotu předpokládá u více než poloviny těchto pracovníků i ředitelé SVČ - viz příloha 1/II).

Otázka: Takové vzdělávání byste byl(a) ochoten(na) realizovat:

ve svém osobním volnu	50
jen v případě uvolnění z práce (např. refundace mezd apod.)	17
za své finanční spoluúčasti	29
jen pokud by bylo bezplatné	24
i mimo své bydliště, např. formou semináře, soustředění	53
jen ve svém bydlišti	11
bez jakýchkoli předběžných podmínek	20

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

Nezájem o vzdělávání manifestuje menšina respondentů (hlavně z časových důvodů – 22 % dotázaných, 14 % respondentů nepociťuje nutnost – viz příloha 1/III).

Z hlediska tvorby systému vzdělávání je důležitý poznatek (který lze vztáhnout i na převážnou část občanských sdružení), že **většina ředitelů se nedomnívá, že jejich SVČ schopno pokrýt svou nabídkou a možnostmi poptávku pracovníků po vzdělávání se** (souhlasí jen 26 %). Důvodem je především nedostatek vlastních odborníků a skutečnost, že tuto činnost provádí různé jiné subjekty.

Tabulka: Důvody nemožnosti pokrýt poptávku po vzdělávání

nezájem interních pracovníků o doškolování	2
nezájem externích pracovníků o doškolování	12
nedostatek kapacitních podmínek pro školení	23
nedostatek času pro školení	26
toto doškolování provádí jiné subjekty v okolí SVČ	44
nedostatek kvalifikovaných sil pro školení	44

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

4. Závěry a doporučení

Není pochyb o tom, že v řadách odborné veřejnosti, již se problém vzdělávání pracovníků s dětmi a mládeží týká, panuje určitá shoda o tom, že určitý systém je potřebný. Nepanuje však shoda v jeho zaměření, obsahu a formě.

Lze tedy vyjít např. z těchto předpokladů:

- 1) Zatímco v profesionálních zařízeních jsou pracovníci s dětmi a mládeží převážně v pracovněprávním vztahu a tudíž by tedy i měli mít odpovídající kvalifikaci (pomineme-li možnost výjimek ze vzdělání), v občanských sdruženích pracují s dětmi převážně dobrovolní pracovníci často bez pedagogického vzdělání i bez odpovídajících znalostí, ale s velkou motivací. Měl by tedy existovat systém, který by vytvářel podmínky pro získání odpovídajících znalostí a dovedností, aniž by se snažil o centralizaci vzdělávání a omezoval jednotlivá zařízení, případně občanská sdružení. Předpokládáme, že i nadále by vzdělávání svých pracovníků garantovaly jednotlivé subjekty pracující s dětmi a mládeží.
- 2) Dobrovolní pracovníci občanských sdružení, pracují s dětmi a mládeží ve svém volném čase a nejsou za svou práci honorováni. Zdá se, že těmto pracovníkům by bylo vhodné, je-li společenským zájmem jejich vzdělávání, poskytnout jim potřebné znalosti bez mimořádných nároků na jejich volný čas (získání základních znalostí nezbytně nutných pro práci s dětmi a mládeží ve volném čase, které jsou společné pro všechny pracovníky s dětmi a mládeží - bez ohledu na příslušnost k jednotlivým občanským sdružením, případně dalším subjektům pracujícím s dětmi a mládeží) a finanční náročnost.
- 3) Řada SVČ se ve své práci neobejde bez pomoci dobrovolných pracovníků, z nichž mnozí mají pedagogické vzdělání. Systém by tedy měl zabezpečovat především pedagogické minimum určené především profesionálním pracovníkům s dětmi a mládeží bez potřebné pedagogické kvalifikace.

Naše poznatky nasvědčují tomu, že co do dosaženého vzdělání (tento ukazatel ovšem nemusí vypovídat o připravenosti k práci s dětmi) se soubor externích a dobrovolných pracovníků SVČ jeví vzdělanější než soubor pracovníků a aktivistů občanských sdružení dětí a mládeže. Tato skutečnost je ovšem způsobena odlišným věkovým a sociálním složením obou souborů (aktivisté OS téměř trojnásobně častěji udávají, že studují). Obecně se oba soubory svou vyšší vzdělanostní strukturou pozitivně odlišují od celé populace ČR.

Většina dotázaných odpovídá, že potřebné znalosti získala v rámci střední, či vysoké školy, četbou odborné literatury a samostudiem. Za velmi důležitou je považována osobní zkušenost, kterou zdůrazňují především aktivisté OS.

Bylo by proto žádoucí kombinovat další vzdělávání, a to teoretické znalosti s praktickým poznáváním.

Zájem o zvyšování znalostí udává značný podíl dotázaných. Aktivisté OS zdůrazňují především psychologii a organizaci činnosti s dětmi, soubor pracovníků SVČ preferuje odbornou specializaci.

Aktivisté OS preferují četbu odborné literatury, samostudium a osobní konzultace s odborníky. Třetina pracovníků SVČ má sice zájem o standardní studium, většina však preferuje samostudium a osobní konzultace. **Celkově potřebu určitější přípravy pocítuje až 70 % dotázaných z obou souborů (odhad vyplývající z korelační analýzy).**

U souboru pracovníků SVČ jsme zjišťovali některé podmínky, za nichž by byli ochotni zvyšovat své znalosti. Je pravděpodobné, že většina z nich by pro své další vzdělávání byla ochotna obětovat i své osobní volno a volit i mírnou finanční spoluúčast.

Zkušenosti, i náš výzkum, ukazují, že **pro kvalitní práci s dětmi a mládeží jsou alespoň základní znalosti této problematiky nezbytné.** Svědčí o tom i zkušenosti některých pracovníků občanských sdružení, především z těch sdružení, která sama vypracovala svůj systém vzdělávání především dobrovolných pracovníků pracujících s dětmi, i minulé zkušenosti s pedagogickým minimem.

Závěrem lze uvést, že existuje rozdílnost požadavků a potřeb ve vzdělávání u různých kategorií pracovníků s dětmi a mládeží v jejich volném čase. Tato rozdílnost vyplývá z charakteru činnosti, kterou se zabývají, a jejich sociálními charakteristikami (viz různé požadavky ve vztahu k pedagogicko-psychologickým znalostem – pravděpodobně lépe řečeno dovednostem a odborným znalostem), které mohou tvořit určité východisko pro sestavení učebních plánů (jemněji popsané difference jsou obsaženy v příloze č. 1).

Respondenti se shodují v tom (pomineme-li zájem studujících dále studovat a zájem pedagogů dále se vzdělávat), že nejvýznamnějšími zdroji by mělo být samostudium, komunikace s odborníky a teprve v dalším plánu se objevují specializované kurzy (které jsou přijatelné pro zhruba necelou pětinu respondentů).

Odtud vyplývá, že většina respondentů požaduje od budoucího **systému vzdělávání i to, aby příliš nezatěžoval svou přílišnou institucionální povahou, nýbrž odpovídal praktickým potřebám, které ovšem mohou být velmi různorodé.**

Úplný přehled výsledků podle jednotlivých podsouborů dotazovaných

I. Výsledky průzkumu u aktivistů občanských sdružení dětí a mládeže

Z hlediska povahy činnosti občanských sdružení nepřekvapuje, že většina dotázaných se věnuje práci s dětmi méně než 5 let.

Otázka: Jak dlouho se věnujete práci s dětmi a mládeží?

méně než rok	12
1- 2 roky	19
3-5 let	33
6 –10 let	19
11 let a více	17

Kratší dobu se věnují práci s dětmi a mládeží studenti středních škol, nejdelší dobu vysokoškoláci, zejména pedagogové. S délkou doby, po kterou se dotázaní věnují práci s dětmi a mládeží, narůstá i zájem o doplňování znalostí.

Celoročně se této aktivitě věnujete 66% dotázaných (především čtyřicátníci, respondenti, kteří se věnují práci s dětmi 6 – 10 let, profesně pedagogové), účast na táborech uvádí 95% (spíše mladších) respondentů. Většina z nich vykonává funkci oddílového vedoucího (63%).

Tabulka: Zastávané funkce na táborech

hlavní vedoucí tábora	13
oddílový vedoucí	63
zdravotník	14
hospodář	9
jiná funkce	17

Pozn.: respondenti vykonávají (li) různé funkce.

Funkci hlavních vedoucích vykonávají osoby obvykle starší třiceti let, vysokoškoláci, pedagogové a zaměstnanci, ostatní funkce pak častěji středoškoláci s maturitou, zaměstnanci.

Potřebu doplnit své znalosti a vědomosti potřebné pro práci s dětmi udává jen 33 % dotázaných. Paradoxně z hlediska zaměření výzkumu jde častěji o vysokoškoláky, pedagogy a respondenty ve věku 30 – 39 let. Na otázku: „**Kde jste získal(a) své pedagogické, psychologické a organizační znalosti a dovednosti, které využíváte při práci s dětmi?**“ většina odpovídá, že je získala v rámci střední či vysoké školy, nebo četbou odborné literatury a samostudiem. Velmi důležitá je i osobní zkušenost. Výše uvedené formy absolvovali nejčastěji středoškoláci s maturitou, ve věku 30-39 let, zaměstnanci. Minulou praxi a konzultace uvádí více pedagogové. Co do délky doby, po kterou se respondenti věnují práci s dětmi, uvádějí zmíněné formy získávání znalostí a dovedností zejména dotázaní, kteří se této práci věnují déle než 6 let.

v rámci střední, vysoké školy	55
v rámci specializovaných kurzů, školení, doplňkového vzdělávání	30
při své práci v občanském sdružení	33
v rámci své minulé praxe s prací s dětmi a mládeží	49
čtením odborné literatury, samostudiem	62
osobními konzultacemi s odborníky	37
jinak	13

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

S ohledem na předmět výzkumu jsme položili otázku, která jemněji odráží zájem respondentů o zvyšování znalostí a dovedností: „**Měl(a) byste zájem o zvyšování svých znalostí v oborech potřebných pro práci s dětmi?**“ Zájem dvou třetin respondentů nasvědčuje potřebě určitého systému vzdělávání.

Zájem o zvyšování znalostí v oborech:

pedagogika	45
psychologie	66
organizace činnosti práce s dětmi	62
odborná specializace	20

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

Zvláště je preferována četba odborné literatury, samostudium, nebo osobní konzultace s odborníky. Celkově potřebu systematictější přípravy pocituje, jak dokladují výsledky korelační analýzy, až 70 % dotázaných.

Otázka: Pokud jste odpověděl(a), že máte zájem o další zvyšování svých znalostí, uveďte jakou formou.

v rámci studia na střední, nebo vysoké škole	38
v rámci specializovaných kurzů	35
čtením odborné literatury, samostudiem	56
osobními konzultacemi s odborníky	48
jinak	8

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

II. Výsledky výzkumu u ředitelů SVČ a externích a dobrovolných spolupracovníků SVČ

1. Soubor ředitelů SVČ

Ředitelé považují znalosti a pedagogickou připravenost externích a dobrovolných spolupracovníků SVČ za spíše dobrou, výrazně lépe hodnotí situaci u interních pracovníků.

Otázka: Považujete znalosti a pedagogickou připravenost svých pracovníků pro práci s dětmi za dobré?

	znalosti		pedagogickou připravenost	
	interní	externí	interní	externí
ano	67	35	63	7
spíše ano	30	60	30	77
spíše ne	2	5	2	14
ne	0	0	2	2

Svým pracovníkům zajišťují SVC (podle ředitelů) možnost rozvíjet pedagogické znalosti a dovednosti zejména v rámci specializovaných školení a kurzů (77%), další formy uvádí 53% ředitelů. Zájem pracovníků o zvyšování odborných a pedagogických znalostí a dovedností je řediteli hodnocen pozitivně (zejména u interních pracovníků a ve prospěch odborných znalostí).

Otázka: Domníváte se, že Vaši pracovníci mají zájem o zvyšování svých odborných a pedagogických znalostí a dovedností?

	odborné znalosti		pedagogické znalosti	
	interní	externí	interní	externí
ano	65	37	44	7
spíše ano	28	37	49	33
spíše ne	7	21	2	52
ne	0	2	5	7

Podle ředitelů převládá zájem o specializované kurzy (speciálně u interních pracovníků) a odbornou literaturu.

Otázka: Pokud jste odpověděl(a), že mají zájem o další zvyšování svých znalostí, uveďte jakou formou: (až tři odpovědi)

	interní	externí
v rámci studia na střední škole	3	3
v rámci studia na vysoké škole	27	2
v rámci specializovaných kurzů	53	36
čtením odborné literatury	44	45
praxí na odborném pracovišti	18	11
jinak	2	3

Pozn.: součet přesahuje 100%, neboť ředitelé mohli uvést až tři odpovědi.

Ředitelé předpokládají ochotu ke vzdělávání v osobním volnu i mimo bydliště (např. formou semináře, školení atd.).

Otázka: Toto vzdělávání by podle Vašeho názoru byli Vaši pracovníci ochotni realizovat:

	interní	externí
ve svém osobním volnu	53	56
za své finanční spoluúčasti	37	28
i mimo své bydliště, např. formou semináře, školení	74	44
bez jakýchkoli předběžných podmínek	19	7

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

Většina ředitelů se nedomnívá, že jejich SVČ schopno pokrýt svou nabídkou a možnostmi poptávku pracovníků po vzdělávání (souhlasí jen 26 %), důvodem je především nedostatek odborníků a skutečnost, že tuto činnost provádí jiné subjekty.

Tabulka: Důvody

nezájem interních pracovníků o doškolování	2
nezájem externích pracovníků o doškolování	12
nedostatek kapacitních podmínek pro školení	23
nedostatek času pro školení	26
toto doškolování provádí jiné subjekty v okolí SVČ	44
nedostatek kvalifikovaných sil pro školení	44

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

2. Soubor externích a dobrovolných spolupracovníků SVČ

Respondenti uvádí velmi pozitivní motivaci pro svou činnost (je pro ně zálibou, chtějí být prospěšní).

Tabulka: Práce s dětmi je pro respondenty:

rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne
1	2	3	4

a) potěšením	54	31	1	0
b) možnost, jak realizovat své zájmy	36	37	7	2
c) možnost vydělat si nějaké peníze	4	19	24	24
d) možnost být prospěšný ostatním	35	39	7	2

To, že je pro dotázané práce s dětmi potěšením, uvádějí spíše ženy, středoškoláci s maturitou, osoby starší šedesáti let a pedagogové. Možnost realizovat své zájmy uvádějí spíše středoškoláci s maturitou a pedagogové. Možnost vydělat si nějaké peníze mírně častěji uvádí osoby starší padesáti let.

Zájmu o práci s dětmi odpovídají i podíly těch, kteří uvádí, že se práci s dětmi věnují delší dobu (téměř 2/5 se jí věnují více než 6 let v daném SVČ).

Otázka: Jak dlouho se věnujete práci s dětmi a mládeží?

	s dětmi a mládeží vůbec	v SVČ
méně než rok	2	8
1- 2 roky	6	14
3-5 let	10	29
6 –10 let	11	15
11 let a více	24	24

Délka práce s dětmi roste s výškou vzdělání a věkem dotázaných, významně častěji se jí déle věnují pedagogové.

Otázka: V čem spočívá Vaše činnost v SVČ (název kroužku, zájmového útvaru, typ akcí a podobně)?

sport, turistika	22
kultura, tanec	17
technika	15
přírodověda	11
společenské vědy	10
ostatní	23

Práce v oblasti techniky a přírodovědných oborů je charakteristická pro muže, kultura a tanec pro zaměstnance, pedagogové více inklinují ke sportu a turistice.

Šedesát procent dotázaných (více ženy a pedagogové) se účastní dětských táborů v nejrůznějších funkcích.

Tabulka: Funkce na táborech

hlavní vedoucí tábora	16
oddílový vedoucí	36
zdravotník	16
hospodář	9
jiná funkce:	10

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě.

Nepřekvapuje, že respondenti poměrně pozitivně oceňují svou pedagogickou připravenost. Jisté rezervy spatřují v oblasti pedagogiky a psychologie (ty by si chtěla podle tzv. „volné otázky“, kdy respondenti vypovídají vlastními slovy, doplnit čtvrtina dotázaných).

Otázka: Jedním z předpokladů úspěchu v práci s dětmi je i pedagogická připravenost. Pokuste se svou připravenost oznámkovat jako ve škole (1 = velmi dobrá, 5 = nedostatečná).

	1	2	3	4	5
a) pedagogika	26	39	22	5	2
b) psychologie	29	37	23	5	2
c) organizace činnosti kroužku	39	43	9	3	1
d) odborná specializace	43	35	12	2	2

Častěji o své pozitivnější připravenosti vypovídají ženy, vysokoškoláci a pedagogové. Zájem o pedagogiku a psychologii projevují osoby starší padesáti let, organizace práce a odborná specializace je určitým problémem u čtyřicátníků.

Potřebu doplnit své znalosti především v oblasti pedagogiky a psychologie by si chtěla, jak uvádíme výše, čtvrtina respondentů. Převážně jde o mladé lidi, často studenty středních škol a z části zaměstnance.

Ve vztahu k odborným znalostem jsou uváděny specializované kurzy a školení, praxe na odborném pracovišti, střední škola a zejména samostudium. Ve vztahu k pedagogickým znalostem a dovednostem je to minulá praxe s prací s dětmi a mládeží, střední škola a opět zejména samostudium.

Otázka: Kde jste získal(a) své odborné, pedagogické, psychologické a organizační znalosti a dovednosti, které využíváte při práci s dětmi?

	odborné	pedagogické	D
v rámci střední školy	53	45	+8
v rámci vysoké školy	29	27	+2
v rámci specializovaných kurzů, školení, doplňkového vzdělávání	37	28	+9
při své práci v SVČ	29	32	-3
v rámci své minulé praxe s prací s dětmi a mládeží	31	35	-4
čtením odborné literatury, samostudiem	76	65	+11
osobními konzultacemi s odborníky	23	18	+5
praxí na odborném pracovišti	37	31	+6
jinak	13	8	+5

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

Vzhledem k diferenci procentních bodů, které uvádíme výše, lze konstatovat, že pro odbornou přípravu mají větší význam než pro pedagogickou připravenost četba odborné literatury, samostudium, střední škola a specializované kurzy, pro pedagogickou připravenost (přirozeně s výjimkou pedagogů) pak minulé praxe s prací s dětmi.

Přínos střední školu uvádí spíše ženy, středoškoláci a část vysokoškoláků a pedagogové. Vysokou školu pak pochopitelně vysokoškoláci, ženy a pedagogové, zejména ve věku 50– 59 let. Specializované kurzy, školení a doplňkové vzdělávání uvádí spíše osoby starší padesáti let, ženy, pedagogové. Zkušenosti ze své práce v SVČ oceňují osoby ve věku 40– 49 let, svou minulou praxi pak ženy převážně vyššího věku a pedagogové. Četbu odborné literatury, samostudium, osobní konzultace s odborníky a praxi na odborném pracovišti uvádí častěji ženy, osoby ve věku 30 – 39 let a pedagogové.

Jak dokladuje následující tabulka, přes pravděpodobné nedostatky v oblasti pedagogické připravenosti, dotázaní preferují spíše odbornou přípravu.

Otázka: Měl(a) byste zájem o další zvyšování svých znalostí v oborech:

pedagogika	35
psychologie	44
organizace činnosti práce s dětmi	47
odborná specializace	62

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

Pedagogika a psychologie je zajímavá pro studující (zejména středoškoláky). Organizace činnosti práce s dětmi a odborná specializace je vyžadována u žen, středoškoláků s maturitou a osob do 39 let věku.

Třetina respondentů (častěji studující mládež a pedagogové) má zájem o standardní studium, většina však preferuje samostudium a konzultace.

Otázka: Pokud jste odpověděl(a), že máte zájem o další zvyšování svých znalostí, uveďte jakou formou:

v rámci studia na střední škole, včetně nastavby	9
v rámci studia na vysoké škole, včetně postgraduálního studia	21
v rámci specializovaných kurzů	39
čtením odborné literatury, samostudiem	56
osobními konzultacemi s odborníky	53
praxí na odborném pracovišti	37
jinak	5

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

Jeví se jako pravděpodobné, že většina by pro své další vzdělávání byla ochotna obětovat i své osobní volno i mírnou finanční spoluúčast (opět častěji studující a pedagogové).

Otázka: Takové vzdělávání byste byl(a) ochoten(na) realizovat:

ve svém osobním volnu	50
jen v případě uvolnění z práce (např. refundace mezd apod.)	17
za své finanční spoluúčasti	29
jen pokud by bylo bezplatné	24
i mimo své bydliště, např. formou semináře, soustředění	53
jen ve svém bydlišti	11
bez jakýchkoli předběžných podmínek	20

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě, součet podílů tedy přesahuje 100%.

Nezájem o vzdělávání manifestuje menšina respondentů: Hlavním důvodem je čas.

Tabulka: Důvody nezájmu

nedostatek volného času	22
nepocítuji nutnost	14
nemám na to peníze	9
osobní (rodinné apod.) důvody	12

Pozn.: respondenti mohli uvést odpověď v každé variantě.

Sociografické složení výběrových souborů

1. Soubor aktivistů občanských sdružení dětí a mládeže

Respondenti jsou zejména mladí lidé do 20 let věku, soubor je ze 41% tvořen muži. Dotázaní většinou vykazují středoškolské vzdělání (téměř polovinu tvoří studující).

Nejvyšší ukončené vzdělání

základní	13
střední, bez maturity	14
úplné střední vzdělání (s maturitou)	51
vyšší odborné vzdělání	4
vysokoškolské	17

Věk

méně než 20 let	33
20- 29 let	48
30 -39 let	12
40 a více let	7

Současné zaměstnání

dělník, rolník	5
pedagog, vychovatel	18
ostatní zaměstnanci	12
podnikatel	2
student	46
žena v domácnosti	1
důchodce	0
ostatní	16

2. Soubor ředitelů

Soubor ředitelů je tvořen ze 37% muži. Dotázaní jsou nejčastěji ve věku 40 let a více.

Věk

do 29 let	0
30 – 39 let	26
40 – 49 let	42
50 let a více	32

Délka zastávání funkce ředitele SVČ

méně než rok	2
1 - 2 roky	14
3 - 5 let	14
6 - 10 let	51
11 let a více	19

Počet externích a dobrovolných spolupracovníků SVČ

1-25 spolupracovníků	19
26-50 spolupracovníků	35
51 100 spolupracovníků	35
více než 100 spolupracovníků	7

Region, v němž je SVČ:

Praha	9	severní Čechy	0
střední Čechy	16	východní Čechy	0
jižní Čechy	0	jižní Morava	16
západní Čechy	14	severní Morava	44

3. Soubor externích a dobrovolných spolupracovníků SVČ

Polovina souboru je tvořena muži, převažují mladší lidé do 40 let se středoškolským vzděláním.

Nejvyšší ukončené vzdělání

základní	6
střední, bez maturity	14
úplné střední vzdělání (s maturitou)	47
vyšší odborné vzdělání	5
vysokoškolské	27

Věk

méně než 20 let	10
20- 29 let	31
30 -39 let	27
40-49 let	17
50-59 let	10
60 a více let	5

Současné zaměstnání

dělník, rolník	10
pedagog, vychovatel	30
ostatní zaměstnanci	21
podnikatel	7
student	15
žena v domácnosti	2
důchodce	7
ostatní	7

Velikost místa bydliště (počet obyvatel)

do 5000	8	do 50 000	24
do 10 000	16	do 100 000	10
do 20 000	26	100 000 a více	16

Region

Praha	7	severní Čechy	.
střední Čechy	17	východní Čechy	.
jižní Čechy	0	jižní Morava	14
západní Čechy	13	severní Morava	47